
Gepubliceerd

Onderwijs en arbeidsmarkt

Vanuit het secundair onderwijs naar de arbeidsmarkt

Van Damme, J., Pustjens, H., Lanckswert, P., Leysen, V., Mertens, W. & Geluykens, K. (2002). *Vanuit het secundair onderwijs naar en doorheen het hoger onderwijs of de arbeidsmarkt: een verkenning van de loopbanen van één LOSO-cohorte*. Leuven: LIVO en SONAR.

De overstap van school naar werk is een erg ingrijpende verandering in het leven van een individu. Het is een verdere stap in de groei naar volwassenheid en in de integratie in de bredere samenleving. In deze bijdrage willen we dan ook nagaan hoe deze overgang verloopt voor jongeren die onmiddellijk of vrij snel na het afsluiten van het zesde leerjaar secundair onderwijs op de arbeidsmarkt terechtkomen. Deze leerlingen stappen met een diploma secundair onderwijs (of getuigschrift van het zesde leerjaar Beroepsonderwijs) naar de arbeidsmarkt. We gaan in op enkele karakteristieken van hun eerste job en van hun job op het moment van de bevraging. Hierbij maken we een onderscheid tussen verschillende groepen en gaan we na of een zevende specialisatiejaar of één jaar hoger onderwijs rendeert voor het zetten van de eerste stappen op de arbeidsmarkt.

Situering van het onderzoek

Om de overgang van het secundair onderwijs naar het hoger onderwijs en de arbeidsmarkt in kaart te

brenge, werd een groep *laatstejaarsleerlingen* (laatstejaars schooljaar 1995-1996) van 65 scholen die aan het LOSO¹-project (Van Damme et al., 1997, 2001) meegewerkt hebben *schriftelijk bevraged*. Dit gebeurde ongeveer 3,5 jaar na het succesvol afsluiten van het zesde leerjaar secundair onderwijs. Ongeveer 90% van de bijna 5 600 succesvolle laatstejaars werd bereikt. Aanvullend werd een beroep gedaan op de medewerking van universiteiten, hogescholen, van het VIZO en van de VDAB om informatie te verwerven over de loopbaan van de overige leerlingen na het secundair onderwijs. Het onderzoek werd gefinancierd in het kader van de Projecten voor Beleidsgericht Onderzoek van de Vlaamse Overheid, met aanvullende steun vanwege

de provincie Limburg en de VCLB. Het onderzoek maakt deel uit van het SONAR-project.

Omschrijving van de verschillende groepen en subgroepen

De drie grote groepen die we hier onderscheiden, zijn ten eerste de leerlingen die rechtstreeks na het zesde leerjaar secundair onderwijs op de arbeidsmarkt terechtkomen (755 leerlingen). Dit is slechts 13,6% van alle leerlingen die het zesde leerjaar succesvol afsluiten. De meeste leerlingen opteren ervoor nog verder te studeren. De tweede groep omvat de leerlingen die na het zesde leerjaar secundair onderwijs een zevende jaar succesvol afsluiten en het daaropvolgende jaar op de arbeidsmarkt terechtkomen (710 leerlingen). De laatste groep zijn de leerlingen die na het secundair onderwijs maximum één jaar hoger onderwijs volgen en het daaropvolgende jaar overgaan naar de arbeidsmarkt (275 leerlingen).

Binnen iedere groep onderscheiden we nog subgroepen afhankelijk van de onderwijsvorm waarin de leerlingen afstuderen (zie tabel 1). Binnen de eerste groep onderscheiden we drie subgroepen: de leerlingen die afstuderen in het ASO, in het TSO of KSO en in het BSO. De leerlingen die na een succesvol zevende leerjaar overgaan naar de arbeidsmarkt (groep 2) worden opgesplitst in subgroep 4 en 5. Deze omvatten de leerlingen die vanuit het zesde leerjaar TSO, respectievelijk BSO overgegaan zijn naar een zevende jaar en van daaruit naar de arbeidsmarkt. De leerlingen die na het afsluiten van het zesde leerjaar hoger onderwijs aanvatten en zich het daaropvolgende jaar op de arbeidsmarkt bevinden, werden opgesplitst in de

subgroep 6 en 7, afhankelijk van het afsluiten van een zesde leerjaar ASO of TSO/KSO. Het ligt voor de hand dat deze twee laatste subgroepen hoofdzakelijk jongeren bevatten die niet geslaagd zijn of hun studies hebben stopgezet in hun eerste jaar hoger onderwijs.

Tabel 1.

Aantal leerlingen per groep en subgroep.

		Aantal
Groep 1	Subgroep 1: 6ASO → Arbeidsmarkt	48
	Subgroep 2: 6TSO/KSO → Arbeidsmarkt	326
	Subgroep 3: 6BSO → Arbeidsmarkt	381
Groep 2	Subgroep 4: 6TSO → 7 → Arbeidsmarkt	74
	Subgroep 5: 6BSO → 7 → Arbeidsmarkt	636
Groep 3	Subgroep 6: 6ASO → 1 j HO → Arbeidsmarkt	73
	Subgroep 7: 6TSO/KSO → 1 j HO → Arbeidsmarkt	202

Indicatoren van de arbeidsmarktsituatie

Werken ze?

Het *al dan niet hebben van een job* vrij snel na het verlaten van het onderwijs nemen we als eerste be-

Tabel 2.

Aantal personen met een job in het jaar waarin ze afstudeerden.

	Totaal aantal	Aantal werkenden	%werkenden per subgroep
Subgroep 1: 6ASO→Arbeidsmarkt	48	29	60,4
Subgroep 2: 6TSO/KSO→Arbeidsmarkt	326	215	66,0
Subgroep 3: 6BSO→Arbeidsmarkt	381	214	56,2
Subgroep 4: 6TSO→7→Arbeidsmarkt	74	63	85,0
Subgroep 5: 6BSO→7→Arbeidsmarkt	636	442	69,5
Subgroep 6: 6ASO→1 j HO→Arbeidsmarkt	73	45	61,6
Subgroep 7: 6TSO/KSO→1 j HO→Arbeidsmarkt	202	153	75,7
Totaal	1 740	1 161	66,7

langrijke indicator van de arbeidsmarktsituatie. Dit impliceert dat we voor de jongeren nagaan of ze ten laatste op 1 oktober van hun afstudeerjaar een job hebben. In tabel 2 wordt het percentage werkenden per subgroep gegeven.

Van alle respondenten hebben *twee derden op 1 oktober van het afstudeerjaar een job*. Het percentage werkenden is het hoogst in de TSO-groep die na een succesvol zevende jaar naar de arbeidsmarkt gaat (subgroep 4); van hen werkt 85%. Die groep telt echter een klein aantal personen. Het laagste percentage betreft de groep die rechtstreeks van het zesde leerjaar BSO naar de arbeidsmarkt gaat (subgroep 3); van die groep werkt 56,2%. De hoge percentages in subgroep 6 en subgroep 7 kunnen deels toegeschreven worden aan het hoge aantal leerlingen dat hun loopbaan in het hoger onderwijs tijdens het schooljaar afbreekt en bijgevolg in de loop van het schooljaar, dus voor 1 oktober, al op de arbeidsmarkt komt. De subgroep met het hoogste percentage onderscheidt zich significant van alle andere groepen, op één na, namelijk de TSO-leerlingen die maximum één jaar hoger onderwijs volgden. De subgroep met het laagste percentage onderscheidt zich aanvullend nog significant van drie andere subgroepen. Uit de laatstvermelde vergelijking blijkt onder meer dat het zevende leerjaar BSO rendeert voor de arbeidsmarkt: subgroep 5 doet het immers significant beter dan subgroep 3 (waarbij we abstractie maken van mogelijke relevante karakteristieken van die twee groepen).

Hoelang duurt het vooraleer jongeren hun eerste job vinden?

Een volgende aanduiding van de arbeidsmarktsituatie is het *aantal maanden vooraleer de afgestudeerde jongeren hun eerste job vinden*. Dit aantal varieert voor de totale onderzoeksgroep van nul tot zestig maanden. De algemene trend is dat jongeren hun eerste job vinden in minder dan vijf maanden nadat ze afgestudeerd zijn (zie tabel 3). Het gemiddeld aantal maanden vooraleer de jongeren hun eerste job vinden, is het kleinst in subgroep 4 (TSO met zevende jaar), maar is ook laag in de groep die na het BSO een zevende jaar volgt (subgroep 5). Het grootste gemiddelde aantal wordt opgemeten in subgroep 3 (na zesde leerjaar BSO naar de arbeidsmarkt), maar is ook hoog in de groep die na het ASO maximum 1 jaar hoger onderwijs volgt (subgroep 6). Het verschil tussen deze twee uiterste groepen bedraagt 2,8 maanden. De ene groep doet er meer dan tweemaal zo lang over als de andere. Er zijn significante verschillen tussen de gemiddelden van de verschillende subgroepen. De subgroep die vanuit het zesde leerjaar BSO rechtstreeks naar de arbeidsmarkt gaat, doet er langer over om een eerste job te vinden dan wie eerst een zevende jaar BSO volgt en dan wie vanuit het TSO eerst een zevende jaar of maximum één jaar hoger onderwijs volgt.

Tabel 3.

Aantal maanden vooraleer jongeren hun eerste job vinden.

	Aantal maanden		Aantal jongeren
	Gemiddeld	Standaarddeviatie	
Subgroep 1: 6ASO → arbeidsmarkt	3,53	3,94	36
Subgroep 2: 6TSO/KSO → arbeidsmarkt	3,69	5,44	286
Subgroep 3: 6BSO → arbeidsmarkt	4,82	8,20	293
Subgroep 4: 6TSO → 7 → arbeidsmarkt	1,96	2,78	67
Subgroep 5: 6BSO → 7 → arbeidsmarkt	2,55	3,85	538
Subgroep 6: 6ASO → 1 j HO → arbeidsmarkt	4,36	6,06	58
Subgroep 7: 6TSO → 1 j HO → arbeidsmarkt	3,11	5,37	168

Significante verschillen tussen gemiddelden bij $\alpha=0,05$.

Welke functie beoefenen ze?

Ten derde gaan we in op de beroepscategorie van de jongeren op het moment van de bevraging. Een eerste onderscheid werd gemaakt tussen 'loontrekkenden en ambtenaren' en 'zelfstandigen en vrije beroepen'. Binnen de *categorie 'loontrekkenden en ambtenaren'* onderscheidde we ongeschoolde en geschoolde arbeider, gewone en hoger bediende, kaderlid en onderwijsfunctie. Binnen de *categorie 'zelfstandigen en vrije beroepen'* werd een onderscheid gemaakt tussen landbouwer, beoefenaar van een vrij beroep, zelfstandige zonder en met personeel in dienst en helper-meewerkend familie-lid (zonder vergoeding). Ook werd binnen de twee grote categorieën de mogelijkheid gegeven om een 'andere' subcategorie te vermelden. Het *percentage 'loontrekkenden en ambtenaren'* is veel hoger dan het percentage 'zelfstandigen en vrije beroepen' binnen de 7 subgroepen (93% tegenover 7%). Er zijn ook grote verschillen binnen de twee grote categorieën: binnen de categorie 'loontrekkenden en ambtenaren' is 59,5% van de 'starters op de arbeidsmarkt na succesvol secundair onderwijs' tewerkgesteld als arbeider en 32,7% als bediende. Het *percentage arbeiders en bedienden varieert naargelang de subgroep*: het percentage arbeiders is het hoogst (68%) en het percentage bedienden het laagst (23,1%) in de groep jongeren die rechtstreeks van het zesde leerjaar BSO naar de arbeidsmarkt overgaat (subgroep 3). Ook bij de jongeren die na het zesde leerjaar SO een zevende jaar volgen (subgroep 4 en 5), is een groot percentage tewerkgesteld als arbeider (62,7% en 63,2%). We vinden de laagste percentages 'arbeiders' binnen de groep die na het zesde leerjaar een jaar hoger onderwijs volgt (subgroep 6: 30,7% en 7: 42,3%). Vermeldenswaardig is dat in de groep die rechtstreeks van het ASO naar de arbeidsmarkt gaat, er meer arbeiders dan bedienden zijn.

Hoeveel verdienen ze?

Het *nettoloon van de jongeren* op het moment van de bevraging werd als volgende indicator van de situatie op de arbeidsmarkt beschouwd. Er werden hierbij dertien categorieën voor het maandelijkse nettoloon gehanteerd, gaande van minder dan 10 000 BEF tot 100 000 BEF en meer. De verschillen tussen de gemiddelden van de verschillende sub-

groepen (enkel rekening houdend met de jongeren die voltijds werken) zijn niet significant. *Het gemiddelde nettoloon van alle subgroepen is gelegen tussen 40 000 en 49 999 BEF* (of tussen 990 en 1 240 EUR) per maand.

Hoe tevreden zijn ze over hun werk?

Tot slot gaan we in op de tevredenheid van de respondenten over hun job op het moment van de bevraging. Hiervoor hebben we ons gebaseerd op een batterij van 13 items die ontwikkeld werd aan het Hoger Instituut voor de Arbeid (Hooge & De Witte, vermeld in De Witte, Hooge, Vandoorne & Glorieux, 2001). De arbeidstevredenheid van werknemers wordt doorgaans *op twee wijzen bevraagd* (Spector, vermeld in De Witte et al., 2001). Men kan de respondenten vragen een globaal oordeel te geven over het werk in zijn geheel en men kan ook een aspectuele bevraging uitvoeren van de tevredenheid over de afzonderlijke werkaspecten (bv. tevredenheid over het loon, de collega's en de werktijden). In deze batterij worden beide bevragingwijzen gecombineerd. Op basis van een principale componentenanalyse werden de 13 items gereduceerd tot één component. De component, genoemd 'arbeidstevredenheid', verklaart 42% van de variantie tussen de items en de ladingen van de verschillende items op deze component zijn allen betekenisvol.

In tabel 4 worden de gemiddelde scores op 'arbeidstevredenheid' gegeven voor onze verschillende subgroepen. Dat die *gemiddelden negatief* zijn maakt al duidelijk dat de arbeidstevredenheid bij de groep die onmiddellijk of kort na het secundair onderwijs naar de arbeidsmarkt gaat, kleiner is dan bij de groep die hier buiten beschouwing blijft, namelijk diegenen die eerst hoger onderwijs voltooiën en daarna naar de arbeidsmarkt gaan. Dit is niet verwonderlijk aangezien uit eerder onderzoek reeds gebleken is dat werknemers in een uitvoerende functie (bijvoorbeeld arbeiders) minder tevreden zijn over hun werk dan werknemers die hoger staan op de maatschappelijke ladder (Veenhoven, 1984). Verder kunnen we afleiden dat de gemiddelde scores op 'arbeidstevredenheid' van de verschillende groepen en subgroepen slechts weinig en niet significant afwijken van elkaar. De gemiddelde arbeidstevredenheid is het laagst bij jon-

Tabel 4.

Gemiddelde score en standaarddeviatie van 'arbeidstevredenheid' voor de verschillende subgroepen.

	Gemiddelde 'arbeidstevredenheid'	standaarddeviatie van 'arbeidstevredenheid'	Aantal
Subgroep 1: 6ASO → arbeidsmarkt	-0,17	1,04	38
Subgroep 2: 6TSO/KSO → arbeidsmarkt	-0,08	1,05	291
Subgroep 3: 6BSO → arbeidsmarkt	-0,13	1,04	302
Subgroep 4: 6TSO → 7 → arbeidsmarkt	-0,04	0,89	69
Subgroep 5: 6BSO → 7 → arbeidsmarkt	-0,02	1,00	565
Subgroep 6: 6ASO → 1 j HO → arbeidsmarkt	0,02	1,10	64
Subgroep 7: 6TSO → 1 j HO → arbeidsmarkt	-0,10	1,13	172

geren die rechtstreeks na het zesde leerjaar ASO naar de arbeidsmarkt overgaan (subgroep 1) en het hoogst bij wie na het ASO gedurende max. één jaar hoger onderwijs volgt en daarna naar de arbeidsmarkt gaat (subgroep 6).

Besluit

Globaal gezien verloopt de overgang naar de arbeidsmarkt voor de jongeren die rechtstreeks na het zesde leerjaar secundair onderwijs op de arbeidsmarkt terechtkomen vrij goed. Twee derden van alle subjecten heeft op 1 oktober van het afstudeerjaar een job en de jongeren vinden gemiddeld in minder dan vijf maanden hun eerste job. Verder blijkt dat het zevende leerjaar rendeert voor de arbeidsmarkt: het percentage werkenden ligt significant hoger en dit extra jaar bevordert ook het sneller vinden van een job.

Op het moment van de bevraging ligt het percentage 'loontrekkenden en ambtenaren' veel hoger dan het percentage 'zelfstandigen en vrije beroepen'. Van de 'loontrekkenden en ambtenaren' is het grootste deel tewerkgesteld als arbeider. Een jaar hoger onderwijs volgen, verhoogt aanzienlijk de kans op tewerkstelling in een bediend statuut. Het gemiddelde nettoloon van alle subgroepen ligt tussen 990 en 1 240 Euro (of tussen 40 000 en 49 999 BEF) per maand en er zijn geen significante verschillen tussen de gemiddelden van de subgroepen. Ten slotte werd ook geen significant verschil gevonden in arbeidstevredenheid tussen de sub-

groepen. Een interessant gegeven hierbij is dat de arbeidstevredenheid bij de groep die onmiddellijk of kort na het secundair onderwijs naar de arbeidsmarkt gaat, kleiner is dan bij de groep die dit niet doet.

Katrien Geluykens

Departement Pedagogische Wetenschappen

K.U.Leuven

Noot

1. LOSO: Longitudinaal Onderzoek Secundair Onderwijs.

Bibliografie

- De Witte, H., Hooge, J., Vandoorne, J. & Glorieux, I. (2001). Prettig werken in een gezonde samenleving. Omvang, verschillen en gevolgen van arbeidstevredenheid in Vlaanderen. *In Vlaanderen gepeild! De Vlaamse overheid en burgeronderzoek 2001* (pp. 73-98). Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Administratie planning en statistiek.
- Veenhoven, R. (1984). *Conditions of happiness*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Van Damme, J., De Troy, A., Meyer, J., Minnaert, A., Lorent, G., Opdenakker, M.-C. & Verduykt, P. (1997). *Succesvol doorstromen in de aanvangsjaren van het secundair onderwijs*. Leuven: Acco.
- Van Damme, J., Meyer, J., De Troy, A., & Mertens, W. (2001). *Succesvol middelbaar onderwijs?* Leuven: Acco.